

GÖSTA BOHMAN:

En bisarr biografi

Björn Elmbrant har skrivit en biografi över Thorbjörn Fälldin – dock utan att bygga den på samtal med denne. Resultatet döms ut av Gösta Bohman som här ger sin version av vad som verkligen hände under de borgerliga regeringsåren.

För Gösta Bohman framstod Thorbjörn Fälldin som en hederlig, noggrann man med karaktärsstyrka, en statsminister som vinnlade sig om att inte "köra över" statsrådskolleger.

Fd riksdagsmannen och moderate partiordföranden Gösta Bohman har varit statsråd och chef för ekonomidepartementet.

En god biografi anses förutsätta en driven författare med stort intresse för den personlighet vars levnadsteckning och karaktär han bestämt sig för att teckna, stark psykologisk inlevelse, kritisk källgranskning och hög grad av objektivitet. Samt dessutom gedigna kunskaper om den miljö som utgör bakgrund till och bidragit till att forma biografins objekt. Samt slutligen en van och driven penna.

De två s k biografier som Björn Elmbrant skrivit – en om Olof Palme för några år sedan och den nu aktuella om Thorbjörn Fälldin – är både spänstigt skrivna och lockande lästlästa. Analysen av Olof Palmes personlighet förefaller vara i stort sett träffande. Den som anser sig känna Thorbjörn Fälldin och som nära och dagligen samarbetat med honom under de för Elmbrants skildring mest aktuella åren känner däremot inte igen Fälldin i den bild som Elmbrant tecknat. För honom framstår Fälldin som en disharmonisk människa präglad av tungsinne, inre svåra uppgörelser och till sist av nära total uppgivenhet.

Den hederlighet, den noggrannhet och den karaktärsstyrka som präglade Fälldins sätt att leda en av tre inbördes konkurrerande partier sammansatt regering kommer därför inte till uttryck hos Elmbrant. Att beslut inte sällan kunde dra ut på tiden – därav det av massmedia adopterade begreppet "långbänk" – vittnade främst om Fälldins respekt för arbetsfördelningen inom regeringen. Han ville hålla ihop regeringen och inte "köra över" en statsrådskollega då det gällde dennes egna ärenden. I det längsta sökte han finna kompromisser som tillgodosåg både dennes och regeringens helhetssyn.

Vad som hos oss – Fälldins kolleger – väckte högaktning, blir för Elmbrant bevis på kraftlöshet och vankelmod. Mot den bakgrunden framstår bokens omslagsbild med en till synes måndagstrött "A-lagare" inträngd i en skamvrå måhända logisk från Elmbrants synvinkel men för oss andra som direkt förolämpande. Det är inte den bilden som präglade våra

Även då det gäller den kritiserade Åslingska industripolitiken har ett omtänkande börjat komma till stånd.

intryck av statsministern Thorbjörn Fälldin – intryck som bekräftats och vunnit ytterligare styrka av dennes framgångsrika karriär på betydelsefulla samhällsområden efter utträdet ur partipolitiken.

Skrämmande ensidig skildring

Att Elmbrants skildring blivit så skrämmande ensidig kan bero på att han inte ställt de krav på sig själv som borde ha framstått som självklara för en biografiförfattare i sann mening. Hans analyser är inte byggda på samtal med huvudföremålet. Han har inte ställt frågor om dennes egna bevekelsegrunder eller om dennes egen uppfattning om fakta och uppgifter lämnade av andra personer eller om annat material som han byggt sina slutsatser på. Och i stället för att redan i inledningen till biografien redovisa skälen härför – att Fälldin var emot den biografi Elmbrant önskade ägna sig åt men sagt sig "inte kunna hindra Elmbrant från att skriva" – får vi – först på sid 333 vet-

skap om. Där upplyses vi också om att Fälldin kategoriskt vägrat att medverka vid några "politiska bedömningar och analyser".

Att Elmbrant alltid tyckt illa om Moderata Samlingspartiet, det vet säkerligen alla moderater som någon gång haft med Elmbrant att göra. Men att detta skulle leda till den föraktliga och enkelspårigt negativa anda som präglar de avsnitt som till nöds förekommer i biografien och rör moderat politik eller moderata politiker, hade man ändå inte väntat sig. Bland de nära 70-talet personer som Elmbrant säger sig ha intervjuat förekommer så vitt jag kunnat finna inte en enda företrädare för moderaterna.

Denna hans djupt rotade aversion är självfallet ägnad att drabba biografins trovärdighet. Det var ju moderata samlingspartiet som drev på den politiska utvecklingen från början av 1970-talet fram till att Sverige fick en stark borgerlig fyrtipartiregering och till att de tidigare dominerande socialdemokraterna nu befinner sig på full flykt från den politik som både 1976 och 1991 ledde vårt land in i dessa decenniernas två svåraste samhälls-ekonomiska kriser.

Elmbrants biografi vittnar om både bristande intresse för och kunskaper om de samhälls-ekonomiska problem som Fälldinperioden kännetecknades av. Trots att motsättningar och kriser inom de borgerliga regeringarna utgör huvudföremål för hans bedömningar, underlåter han att påvisa, att dessa hade sina rötter i den ekonomiska politik som socialdemokraterna bedrivit före 1976. Han antyder inte ens att huvudansvaret för den ekonomiska politiken under de båda tripartiregeringarna låg hos det moderat-

ledda ekonomidepartementet — ordet ekonomidepartement finns över huvud taget inte omnämnt.

Därmed förbigår Elmbrant också, att den djupaste splittringen mellan de tre borgerliga regeringspartierna berodde på — förutom kärnkraftsfrågan — oenighet om hur ekonomin skulle saneras. Det nödvändiga krismedvetandet saknades i stort sett hos de båda andra partiernas statsråd. Även om Fälldin själv hade en klar bild av vad Sveriges ekonomi krävde, hade han därför uppenbara svårigheter att åstadkomma den enighet mellan oförenliga viljor som läget krävde.

Socialdemokratisk mytbildning

Elmbrants biografi har i hög grad färgats av den socialdemokratiska mytbildningen om de första borgerliga regeringarnas sk vanstyre. Detta är kanske inte så märkligt, eftersom myten fått rotfäste på många andra håll. Så lär det väl förbli till dess att den vetenskapliga forskningen tillfullo klarlägger de betydelsefulla insatser som den tyvärr ofta splittrade regeringen likväl vidtog åren 1976–1982.

Spridda analyser har emellertid redan bidragit till att dementera den socialdemokratiska myten. Bara för någon månad sedan påvisade professor Lars Jonung i en artikel i DN "att de borgerliga regeringarna under sina år lyckades relativt sett bättre än socialdemokraternas sk tredje vägens ekonomiska politik lösa tillväxtens, inflationens och investeringarnas problem". Och de dramatiskt växande arbetslöshetssiffror som Sverige i dag uppvisar hade ingen motsvarighet under de borgerliga åren.

Även då det gäller den kritiserade Ås-

lingska industripolitiken har ett omtänkande börjat komma till stånd. Sakkunniga analytiker medger, att de strukturella förändringar inom den svenska industrin som Åsling med lock och pock åstadkom, ökade den svenska exportmarknadens konkurrensförmåga. Svensk industri stod i många hänseenden bättre rustad att möta 1980-talets påfrestningar än industrin i flera av våra konkurrentländer. Det ofta framförda påståendet, "att

Biografin har mera blivit en biografi om Elmbrant än en skildring av Fälldin.

näringslivet då förstatislades i större omfattning än vad socialdemokraterna gjort under flera decennier", håller inte heller. I verkligheten reducerades den statliga företagssektorn under dessa år.

Om detta och annat positivt som präglade de sex borgerliga åren har Elmbrant alltså inget att säga. Att teckna en objektiv bakgrund till Fälldinepoken har helt enkelt inte intresserat honom. Det ansågs tydligen inte tillräckligt spännande. Och det var en spännande bok som han ville skriva. En bok som kunde locka sensationslystna läsare. I det hänseendet har han troligen lyckats. Men inte att skapa källmaterial för framtida studier av 1970- och 1980-talens politiska händelseutveckling. Detta gäller för övrigt i tillämpliga delar även Elmbrants biografi om Olof Palme.

Slutsatsen blir att biografien blivit mer en biografi om Elmbrant än en skildring av Fälldin. Han har tänkt, tyckt och skrivit med hjälp av material som han sammanställt från dem han haft lust att till-

fråga. Han har inte motläst mot andra som han inte tyckt om att intervju, förmodligen därför att han räknat med att dessa haft en annan bild av Fälldins verklighet än den Elmbrant bestämt sig för att forma.

Elmbrant är en driven journalist och en flyhänt skribent. Efter en karriär med växlande framgång i massmediavärlden har han hamnat på "God morgon världen". Den sköter han bra. Världen är så stor, så stor. Där lyser inte felsteg lika klart igenom som i den lilla biografivärlden. Men där lyser de desto klarare.

Kärnkraftsfrågan

Efter denna salva mot den elmbrantska betygsättningen av Fälldins politiska gärning, skall jag mera utförligt beröra två avsnitt i 1970-talets politiska historia. I fråga om dem föreligger ett så rikt faktamaterial, att Elmbrants underlåtenhet att ens försöka redovisa sanningen framstår som medvetet ohederlig.

Jag syftar på den psykologiska och strategiska bakgrunden till den djupgående konflikten i kärnkraftsfrågan mellan Fälldins Centerparti *å ena sidan* samt de två andra borgerliga partierna och deras ledare *å den andra*. Jag syftar också på de samhällsekonomiska realiteterna bakom de borgerliga motsättningarna från i stort sett december 1980 till "den underbara natten" våren 1981. I båda dessa hänseenden spelade Fälldin en så avgörande roll, att det framstår märkligt att Elmbrant ägnat dem bara förstrött intresse. Han har dessutom — när han över huvud taget berört skeendet — förvanskat obestriddliga fakta och dragit helt felaktiga slutsatser.

Vad först angår kärnenergi-problemati-

ken ironiserar Elmbrant över de försök som gjordes — både våren 1976 och under regeringsförhandlingarna samma höst — att skapa förutsättningar för en borgerlig majoritetsregering genom en syntes mellan de borgerliga motsättningarna. Borgerligt regeringssamarbete var då ingalunda lika givet som det blev senare. Moderaternas inställning var klar. Svensk politik krävde sådan samverkan inte minst mot bakgrunden av de allt tydligare tendenser till socialistisk planushållningspolitik som framträtt från slutet av 1960-talet — jämför Kjell-Olof Feldts memoarer — och vilka just hösten 1975 hade ytterligare markerats genom socialdemokraternas sk näringspolitiska rapport.

Rapporten hade sammanställts av en representativ socialdemokratisk arbetsgrupp. Den var riktad mot den svenska marknadsekonomin och hade utan reservationer godtagits av den socialdemokratiske partistyrelsen. Radikaliseringen av den socialdemokratiske politiken hade utlöst hårda debatter mellan moderaterna och socialdemokraterna inte minst hösten 1975 och våren 1976. Till sist ansåg sig Fälldin inte kunna stå utanför striden och överlämna det ideologiska slagfältet åt enbart moderaterna. När han senvåren 1976 fann sig böra lika hårt som vi instämma i kritiken, väckte detta större uppmärksamhet än när de tidigare mera hårdhänta moderaterna ensamma blåst till strid. Elmbrant ironiserar nu över det — som han menar — "illa underbyggda och tarvliga" oväsande som jag själv och Fälldin ställde till med men som obestriddligen var ägnat att stärka den oppositionella samsynen mellan oppositionspartierna.

Kraven från icke-socialistiskt håll på ett regimskifte skärptes alltmer. Men ett sådant framstod för alla realister som otänkbart utan borgerlig enighet. Folkpartiet låg då lågt. Moderaterna ville ha en trepartiregering och fann vid samtal med Fälldin, att även denne befann sig på samma linje. Proppen var kärnenergin. Lika bestämd som Fälldin var att stoppa kärnkraften, lika övertygade var moderaterna att Sverige av miljö- och samhälls-ekonomiska skäl behövde kärnenergin.

Det gällde därmed att finna en väg – eller åtminstone ett uppskov – som höll frågan öppen i avvaktan på ytterligare utredningar och fördjupad information om de handlingsvägar som framdeles kunde komma att öppnas. Den som vinner tid vinner allt – hette det. En möjlighet här till förelåg genom riksdagsbeslutet om förnyad prövning av kärnenergin 1978. Den socialdemokratiska regeringen hade ju explicit uttalat att "en omprövning" av kärnenergipolitiken kunde komma ifråga om "nya informationer skulle visa att de slutsatser på vilka tidigare beslut vilade var oriktiga".

Det är mot den bakgrunden som mina egna försök att jämna vägen för handlingsfrihet skall bedömas. I förhoppning om att uppnå detta lät jag Fälldin ta del av det utkast till en artikel i Svenska Dagbladet den 31 maj som bar rubriken "Flexibel kärnkraftslinje (m)". Fälldin visade sig ha bara en enda erinran, nämligen att jag i fråga om nya aggregat borde inskjuta ordet "ladda" före orden "ta i drift". Hur man kan tolka mitt positiva svar på Fälldins tillägg som att "lägga sig platt till marken", borde för alla läsare framstå som helt obegripligt.

Elmbrant går emellertid ännu längre

när han på detta bräckliga underlag talar om en "kapitulativ förhandlingsinvt". Han påstår, att jag med min propå givit Fälldin det "bestämda intrycket, att även beslut om Barsebäcksladdningen gick att skjuta på in i en oviss framtid". Elmbrant har uppenbarligen inte läst min SvD-artikel och har här – som i alltför många andra hänseenden – fel. För det *första* hade jag uttryckligen undantagit Barsebäck och påvisat att detta var det *enda* aggregatet som skulle vara färdigt för drift före 1978. För det *andra* var det då aldrig fråga om att skjuta några beslut till någon "oviss framtid" utan enbart till 1978 års riksdag. Och för det *tredje* var hela min artikel i sak närmast övertydlig, då det gällde att påvisa kvarstående stora motsättningar oss emellan, motsättningar som jag emellertid hoppades kunna lösa genom 1978 års prövning.

Min åtgärd att visa artikeln för Fälldin vidtogs i *bådas* intresse. Det var ett försök att möjliggöra enighet och regeringssamarbete i varje fall till 1978.

Samma strävan att utjämna de aktuella motsättningarna i energifrågan kännetecknade också det avsnitt i själva regeringsdeklarationen som till sist blev regeringens linje. Även härvidlag har Elmbrant – på grund av sin underlåtenhet att kontakta moderaterna och Fälldins vägran att låta sig intervjuas – missat den avgörande orsaken till ett regering till sist havererade. Och den kan inte rimligen ha varit någon annan än att Fälldin och jag *tolkade* regeringsförklaringen på olika sätt.

Jag – som jurist – hävdade under hela processens gång, att regeringsförklaringen i denna del hade en strikt förpliktande innebörd. Den hade tillkommit under

långa och besvärliga förhandlingar och jag hade själv – fem minuter före tolv – underställt det utkast som då förelåg den person på kärnenergin område som jag ansåg vara bäst skickad att bedöma de konkreta möjligheterna att motsvara de uppställda kraven – nämligen Curt Nicolin. Och jag hade fått dennes försäkran att regeringsförklaringens villkor kunde uppfyllas.

Genom februaripaketet återställdes förtroendet för regeringen.

Jag är övertygad om – jag har framfört detta bl a i en artikel i Historisk Tidskrift 2/1987 – att Fälldin och andra centerstatsråd "inte betraktade dokumentet som en juridiskt bindande handling utan mera som allmänt vägledande för regeringens hantering av kärnenergifrågan". Motsättningarna i tolkningsfrågan gällde för övrigt även den sk "villkorlagen" som emellertid direkt anknöt till regeringsförklaringen, vilken uttryckligen förklarats inte vara den "förbudslag" som Fälldin och hans medarbetare tydligen utgått ifrån att den skulle ha varit.

Även i fråga om det av Fälldin under förhandlingarnas gång framförda kravet på en folkomröstning hade regeringsförklaringen ingalunda varit kategorisk. "Möjligheterna" för en sådan omröstning skulle – hette det – klarläggas "om opinionen inför 1978 års riksdagsbeslut fortfarande var starkt splittrad. Och det var den inte före Tjernoby. Tvärtom förelåg en stark riksdagsmajoritet för kärnenergi.

Vad här sagts kan nu efteråt ses som en eftertionalisering. Men för den då-

varande trepartiregeringen och dess slutliga fall torde just den skiljaktiga bedömningen av det grundläggande dokumentets karaktär ha bivit avgörande.

Marginalskatteförslaget

Ett annat av de avsnitt i Elmbrants biografi som förtjänar tillrättaläggande rör de samhällsekonomiska motsättningar som spetsades till senhösten 1980, som skärptes vid budgetbehandlingen omedelbart före jul, som kulminerade då finansplanen offentliggjordes i januari, som avväjdes genom regeringens "ekonomiska handlingsprogram den 3 februari och som slutade i regeringens upplösning efter den sk "underbara natten" i slutet av april.

Upplösningstendenserna i Fälldins centerregering visade sig – skriver Elmbrant – när förslaget till statsbudget lades fram i januari 1981. Budgetens finansplan pekade på ekonomisk obalans – fortsätter han – "utan att regeringen föreslog någonting för att lösa problemen, vilket resulterade i en valutakris".

Därmed ger Elmbrant ytterligare bevis för sin ovilja att redovisa faktiska händelseförlopp och att ge läsaren en sammanhållen bild av de konfliktfyllda dagarna under senhösten 1980 och våren 1981.

Bara i så måtto är bilden sann som budget- och finansplanarbetet hade påvisat klara meningsskiljaktigheter inom regeringen om behovet av kraftfulla åtgärder mot den överhängande samhällsekonomiska krisen. Det förslag till finansplan som ekonomidepartementet hade förelagt regeringen kort före jul var realistiskt och pekade på en rad åtgärder som jag och de moderata statsråden an-

såg ofrånkomliga. Övriga statsråd vägrade i vändningen. Det ledde till den egenartade lösningen att regeringen lät finansplanens analyser av det ekonomiska läget stå kvar, medan alla preciserade och krävande formuleringar om behövliga åtgärder avvisades. Vad ekonomidepartementet bl a skrivit om behovet av en marginalskattereform refuserades. Det kunde vi "tala om på våra valmöten" — hette det bl a — men inte i regeringens finansplan. En regeringskris var därmed sluttande nära. Jag kunde ju inte gärna reservera mig inom regeringen mot min egen finansplan.

Det slutade med att moderaterna fick böja sig och nöja sig med att jag införde hela den samlade statsrådskretsen framförde en bestämd varning för att budgetförslagets offentliggörande skulle leda till en valutakris och risk för framtvungad devalvering och kraftiga räntehöjningar.

Så blev också fallet. Detta ledde till omgående beslut om diskontohöjning. Men oron på marknaden kvarstod. Komplicerade och bitvis hårda regeringsöverläggningar följde och ledde till sist fram till ett förbindande "ekonomiskt handlingsprogram" med som huvudingrediens förslag till kraftig sänkning av marginalskatterna. En sådan sades vara en förutsättning för en "varaktig förbättring av den svenska ekonomins produktionsförmåga". Den skulle inriktas på att sänka marginalskatten till 50 procent för den helt dominerande andelen heltidsarbetande inkomsttagare. Reformen skulle genomföras i tre steg med början 1982 och fullföljas 1983 och 1984.

Marginalskattereformen beräknades kosta 5–7 miljarder kronor. "I nuvarande statsfinansiella läge är en totalfinan-

siering nödvändig", hette det. Förslag i ämnet skulle föreläggas riksdagen "senare i vår" efter överläggningar med arbetsmarknadens parter och den socialdemokratiska oppositionen.

Genom februaripaketet återställdes — vågar jag påstå — förtroendet för regeringen. Det blev lugnt på valutamarknaden.

För moderaterna utgjorde den underbara nattens uppgörelse med socialdemokraterna ett klart avtalsbrott.

Om dessa dramatiska veckor och om det ekonomiska handlingsprogrammets överväldigande positiva intryck har Elmbrant i stort sett ingenting att säga i sak. Därmed förlorar han också möjligheter att bedöma betydelsen — och konsekvenserna för moderaternas vidkommande — av "den underbara nattens" svek i april. Ett svek som ägde rum samma vecka som regeringen hade att framlägga den kompletteringsproposition som — jämte handlingsprogrammet — skulle bilda en fast grund för en realistisk ekonomisk politik byggd på regeringens gemensamma förståelse för vad Sveriges ekonomiska balans krävde.

För Elmbrant blev emellertid vårens dramatiska förlopp fram till den underbara natten en slutpunkt i en medveten strävan från moderat håll att lämna regeringen för att av partitaktiska skäl förskaffa sig ett gott utgångsläge inför 1982 års val — en helt bisarr tanke.

Inte ingenting var ju felaktigare. Där om vittnar hela förhandlingsprocessen. För moderaterna utgjorde den underbara nattens uppgörelse med socialdemokra-

terna ett klart avtalsbrott. Däremot kan det ha framstått för de två andra partierna — i vart fall för Folkpartiet — som ett mål i sig att bli befriade från de "besvärliga" moderaterna eller att så förödmjuka dem att deras position som största regeringsparti starkt försvagades. Elmbrants beskrivning av reaktionen hos Ullsten och Fälldin efter den underbara natten kan tyda på detta. Den påstådda "champagneyra" som folkpartisterna lär ha ställt till med efter den omskrivna natten vittnar också därom.

Elmbrant arbetar med tre skilda myter om de yttersta orsakerna till att regeringen sprack. De är alla klart felaktiga. Mest orimlig är den att "moderaternas inre cirkel med största sannolikhet redan tidigt under våren bestämt sig för att partiet skulle försöka hoppa av". I det sammanhanget citerar Elmbrant ett i Adelsöhns memoarer återgivet, påstått uttalande från min sida, att moderaterna i princip alltid skulle byta ståndpunkt så snart socialdemokraterna lagt sig på samma linje. Jag har tidigare dementerat uppgiften, som i allvarliga sammanhang faller på sin egen orimlighet. Men den tycks ändå leva sitt eget liv — inte minst därför att Elmbrant själv tidigare brukat återge den i olika sammanhang — givetvis utan att fråga mig, om jag verkligen haft en så befängd uppfattning.

Elmbrant hade dessutom utan svårighet haft möjlighet att konstatera att jag tidigt under våren både muntligen och skriftligen upprepade gånger låtit Fälldin förstå, hur angeläget jag ansåg det vara att regeringen höll samman och inte föll för socialdemokraternas upprepade splittringsförsök. Jag skärpte mina ansträngningar när jag började märka ten-

denser till försvagning av den folkpartistiska och centerpartistiska fronten och börjat tro mig ha fog för misstankar om överläggningar mellan Ullsten och Palme, något som Fälldin sedermera — i vart fall indirekt — bekräftat.

Elmbrant förtiger också — eller är helt okunnig därom — att regeringen i början av mars inför riksdagen framlagt sin proposition om det ekonomiska handlingsprogrammet och däri upprepat, "att skattepropositionen skulle framläggas *senare under våren*". Likaså att Fälldin vid våra överläggningar med TCO den 16 mars kategoriskt förklarat, att "*vårriksdagen måste ta beslutet om skattereformen*". Vid överläggningen med socialdemokraterna den 17 mars hade dessutom Ullsten framhållit, att debatten inte gällde "*om en marginalskattereform skulle genomföras utan hur detta skulle ske*". Vid samma tillfälle — i polemik med Palme — strök Ullsten under att regeringen "*måste lägga förslag för 1982, för det första av de tre stegen*".

Mitt eget bestämda intryck av vårens överläggningar med socialdemokraterna präglades av att dessa *inte* ville ha en skatteuppgörelse. Stämningen på deras sida var ofta spydig, ironisk och överlägsen, medan Fälldins tålmod och behärskning var imponerande. "Socialdemokraterna tycks inte vilja ha någon skattereform" — förklarade han. "De angriper allt som rör sig."

Jag kan helt instämma i Bengt Westerbergs långt senare dragna slutsats (i boken "Makt och Vanmakt", SNS förlag 1983, sid 179), att den viktigaste lärdomen om vad som då ägde rum "var att det var alldeles orimligt för en borgerlig koalitionsregering att sätta sig i en för-

handling med socialdemokraterna och bortse ifrån att deras primära intresse är att spränga regeringen”.

Den 5 april gick Rolf Wirténs eget budgetdepartement till attack mot den socialdemokratiska förhandlingstaktiken och deras – enligt departementet – helt ovederhäftiga kritik. Men redan dagen därefter tog Ullsten till orda i DN och talade för att tiden ”nu var inne för bred samling”. Något som i sin tur ledde till att Bengt Westerberg i en intervju i Veckans Affärer slog fast att ”en marginalskattereform behövs nu” samt att det vore ”olyckligt att skjuta på den”.

I början av april befann sig Fälldin tyvärr på ett långt besök i Kina – ett besök som Elmbrant förlägger till hösten – och förhandlingarna med socialdemokraterna leddes då av Ullsten. Karin Söder och Olof Johansson företrädde Centern. De var inte lika kategoriska som tidigare Fälldin. Johansson ägnade sig åt glidande formuleringar, något som ledde till ett pressuttalande från min sida, i vilket jag strök under ”att regeringens utfästelse att *under vårriksdagen* lägga förslag att i tre steg sänka marginalskatten var orubblig”.

Detta ledde till att Olof Palme offentligt frågade vem som ”företrädde regeringen, Ullsten eller Bohman”? Ullstens svar blev i sak ett jasså. Åtskilligt tyder samtidigt på att också handlingskraften inom Centern höll på att försvagas nu när Fälldin fortfarande var utomlands.

Den 15 april skrev jag därför ett brev till Fälldin i förhoppning att detta skulle nå honom redan på Arlanda vid hans återkomst från Kina. Jag bad honom att omedelbart ta kontakt med mig, bl a därför att jag just då höll på att avsluta kompletteringspropositionen som skulle

framläggas under andra hälften av april. Jag räknade med att Fälldins återkomst skulle skapa rättning i leden. Något annat föreföll mig otänkbart så mycket som regeringen satsat på handlingsprogrammet och dess skattesänkingsförslag. Jag kunde fortfarande inte tänka mig att regeringen skulle vika sig och bryta de löften den givit i början av februari och göra upp med socialdemokrater i stället för ett av tre regeringspartier.

Hade regeringsarbetet fullföljts och det första steget i marginalskattereformen genomförts, då hade Sveriges ekonomiska läge varit långt bättre.

Den underbara natten

Inför de nya förhandlingar med socialdemokraterna som var utsatta till den 23 april – samma dag som regeringen skulle godkänna kompletteringspropositionen – preciserade jag för säkerhets skull offentligt ”att den av regeringspartierna överenskomna skattereformen var en avgörande beståndsdel i en offensiv ekonomisk politik”.

Men detta hjälpte inte. Just den 23 april fick Wirtén det förhandlingsuppdrag som resulterade i den underbara nattens uppgörelse med socialdemokraterna – en uppgörelse som Kjell-Olof Feldt karakteriserade med orden: ”Bingo!” De har lagt sig platt på alla punkter.

Hur kan – jag återkommer till den frågan – Elmbrant med de fakta jag här redovisat påstå att det var jag och moderaterna som strävat efter att bryta sig ut

ur regeringen? Till yttermera visso och utan varje spår av logik ägnar han sig åt personliga utfall mot den "förgrämda" Bohmans "svanhopp" och påstår att denne "satts på plats" av en lycklig Fällidin som då "strålade av tillförsikt".

Om de andra två partierna hade fullföljt regeringssamarbetet och det första steget i marginalskattereformen hade genomförts, då hade Sveriges ekonomiska läge varit långt bättre än det sedan blev. Efter allt vad socialdemokraterna tidigare hade deklarerat om behovet av en marginalskattereform, hade de inte rimligen kunnat riva upp en genomförd reform. En kraftfull ekonomisk politik — på basis av den av ekonomidepartementet upprättade kompletteringspropositionen — hade då fått full effekt. Utgångsläget inför 1982 års val hade varit betydligt ljusare. Socialdemokraterna hade då knappast kunnat hemföra den valseger som blev deras belöning för den underbara natten.

Elmbrant underlåter — slutligen — att återge *dels* att Fällidin och Ullsten omedelbart efter den underbara natten ville bilda en tvåpartiregering beredd att samverka med moderaterna, *dels* att jag förordade en ny trepartiregering med mig som statsminister, *dels* att detta avvisades

av mittenpartierna, *dels* slutligen att Fällidin i detta läge likväl skriftligen förband sig gentemot mig att fullfölja den politik som ekonomidepartementet under min ledning dragit upp riktlinjerna till i kompletteringspropositionen.

Det sistnämnda hade moderaterna uppställt som *villkor* för att inte rösta emot en borgerlig tvåpartiregering. Och det var i stor utsträckning den politik som vi därmed kommit överens om som sedermera — under 1981 och 1982 — ledde till en påtaglig och behövlig åtstramning av samhällsekonomin.

Elmbrants kompakta tystnad i alla dessa hänseenden ligger helt i linje med den onyanserade bild av Fällidin som han velat teckna i sin "Skröna".

Visst är jag hård i kritiken av Elmbrant. Jag har ansett att man har rätt att ställa krav på objektivitet och sanning på en biografiförfattare. Jag har av utrymmesskäl tvingats begränsa mig till bara några av Elmbrants brott mot elementära krav i dessa hänseenden. Men jag har hoppats kunna förebygga framtida historieskrivare att söka sig till Elmbrant för att finna sanningen. Den kommer de inte att hitta hos honom, oavsett hur rappt och lockande hans Fällidinbiografi än må vara skriven.